

ELŐSZÓ

Minden művészeti alkotás, így a „Magyar történelmi képes-krónika” is az alkotó művész egyéni szemléletének, látásmódjának és ábrázoló stílusának a vetülete. A szemléltető kalauz a művész alkotóvilágába segít bepillantást nyújtani, ezáltal a mű értelmezését elősegíteni.

A tablók mellett olvasható krónika és a szemléltető kalauz a művel együtt nyújtják a história és a művészeti ábrázolás élményét.

Gondolatok Buday Mihály festőművészről:

A hatvanadik évét közelmúltban betöltött művész Dél-vidéken, Törökbecsén született magyar környezetben, a véres harcokban széthullott egykori Jugoszláviában, amit Trianonban az első világháború után tákoltak össze és éppúgy a népek „börtönének” bizonyult, mint az egykori Osztrák-Magyar Monarchia.

Zentán, ahol művészeti és tanári diplomáját is szerezte, már rangot kivívott alkotó csoport művészeti vezérégyénisége volt, mikor az ecsetet géppuskára kellett volna felcserélnie. Hátrahagyva otthont és ősei sírjait, családjával a zöld határon át „haza érkeztek”.

Zalaegerszegen rajztanári állást kapott és 1994-ben elindult magyarországi festőművész pályafutása és nem sokkal később ismeretségünk kezdete.

Azon szerencsés kevesek közé tartozom tudhatom magamat, akik Buday Mihály festőművész immár két évtizedes magyarországi művészeti pályájának sikertörténetét végig kísérhettem. Az eddigi életmű ismeretében nem volt nehéz felfedeznem Buday Mihály tudományos mélységű történelmi, irodalmi és művészeti műveltségét. Alkotásai sugározzák az ó-görög regék és mitológia, az ó-szövetség és az új-szövetség, az ezeregyszáz éves magyar történelem és a legrégebbi magyar mondáktól, valamint irodalmi töredékektől a reformkori irodalomig azt az akadémia szintű felkészültséget, ami sajátja, és amit alkotásain keresztül megoszt a műpártoló közönséggel. Tiszta és nagyon mélyről feltörő forrásból merít. Művein érződik az ó-görög költők és drámaírók szellemisége: Arisztóphanészé, Aiszkhüloszé, Európidiszé, Herodotoszé... akárcsak a latin költők: Ovidiuszé, Vergiliuszé, Horatiuszé.

E nélkül a tengerré dagadó ismeretforrás nélkül nem születhettek volna meg olyan általam is látott alkotásai, mint a: Prométheusz, Párisz ítélete, Szép Heléna, Iphigenia, Trója pusztulása, Odüsszeusz kalandjai, Orpheusz és Euridiké, Aphrodité és Adonisz, Caesar és Kleopátra...

Buday Mihály történelmi és irodalmi felkészültsége hasonló mélységű filozófiai műveltséggel párosul. Tanítómestereinek vallja: Szókratészt, Arisztotelészt, Herakleisztoszt, Epikuroszot.

Filozófiai műveltségéből táplálkozik, mikor fogalmakat tsz láthatóvá vásznain. ... a születést és a halált, az örömet és a bánatot, a jóságot és a gonoszságot. Általában is, de különösen filozofikus ihletésű festményein érződik kolorisztikájának rendkívüli kifejező ereje.

Buday Mihály festményeit nem elégséges egyszer, vagy akár pár percig is látnunk. Mint ahogy többször meghallgatunk egy „fajsúlyosabb” zeneművet, mire felfedezzük a melódia gazdagságát és szépségét, Buday Mihály piktúrájának a részleteit is csak sokszori látásra tárulnak fel előttünk. Érdeemes felidézni, mint vélekedett erről Kazinczy Ferenc:

„Hányszor tapasztalám magamon, hogy amiben először nem leletem szépet, későbbben nem győztem eléggé csodálni.”

Amennyire nyitott a világra Buday Mihály művészete, legalább annyira magyar is. Bizonyosság erre nemcsak a „Magyar történelmi képes-krónika” körkép, hanem korábban alkotott művei, mint a Honvédelmi Minisztérium dísztermét ékesítő háromszor kétméteres „Vérszerződés” című festménye, vagy mint a „Vár állott és most kőhalom” című alkotása, amely hűséggel utal a Himnusz alcímére: „A magyar nép zivataros századaiból”... utal a honfoglalásra: „Őseinket fel hozzád Kárpát szent bércére”...

A második versszakra utal a festményen az Árpád-háziak pajzsa, címére s a honfoglaló vitézek képzelte portréi.

Olvasva a Himnuszt tovább és látva a festményt képzeletünk bejárja az utat és időt a tatárjárástól, a török dúlástól s azon túl is a bujdosó kurucokig:

„Bújt az üldözött

Szerte nézett s nem lelé

Honját a hazában.”

A festőművész – mint ahogyan ő is menekült a családjával – szétszórta hontalanjait a monumentális festményen, összhangban a Himnusz soraival:

„Vár állott most kőhalom

Halálhörgés, siralom

S ah szabadság nem virul

Kínzó rabság könnye hull.”

Akár a Himnuszt megörökíteni, vagy mint a „Magyar történelmi képes krónikát” 34 méteres tablót megfesteni olyan művészeti stílust igényel, ami képes megmutatni érzelmeket, és átívelni történelmi korszakok felett: ilyen stílus a szürrealizmus, amely Buday Mihály ujjain és ecsetjén életre kel. Ez a stílus különbözteti meg legmarkánsabban művész-kortársaitól. Buday Mihály a szürrealizmus kitáguló világában tudja elképzelni és megvalósítani műveit. A szürrealista stílus és szemlélet nemcsak kitágítja a vizuális határt, hanem egyszersmind gondolatokká formálja a látványt. Ezáltal válik a vizuális élmény magasabb fokú összetett kulturális kincsé.

Ezen a ponton érkeztem el oda, hogy megosszam a tisztelt látogatóval a „Magyar történelmi képes krónika” című körkép keletkezésének az előéletét. Vörösmarty Mihály halálának 150. évfordulója (2005. november 19.) előtt felkerestem Buday Mihály barátomat, és arra kértem, hogy az évfordulóra örökítse meg vásznon a költő portréját és körülötte a versei közül a „Szózat”, „A vén cigány”, „A keserű pohár” és az „Endre és Béla” című alkotásait. Ezt a történetet azért osztottam meg a tisztelt látogatóval, mert ekkor fogalmazódott meg bennem, hogy körkép formájában meg kellene alkotni a magyar történelem dicsőséges és tragikus korszakait, kiemelkedő egyéniségeivel, hőseivel együtt. Mindezt gondoltam annak tudatában, hogy Madarász Viktor, Than Mór, Benczúr Gyula, Székely Bertalan, Munkácsy Mihály – csak a legnagyobbakat említve – korunk klasszicista stílusában megfestették történelmünk kiemelkedő eseményeit s a Magyar Nemzeti Galéria ékköveti közé tartoznak.

Hosszas töprengés után két éve kerestem fel Buday Mihály festőművész barátomat az évek óta érlelődő gondolatommal: alkossuk meg és mutassuk be a magyar történelmet körképen. Egymás szavaiba fűztük a szót – tallózva történelmi múltunkban és az első pillanattól kezdve tudtuk, hogy megvalósítjuk.

Több ezer oldalon rágtuk át magunkat: Human-Szekfü öt kötetes „Magyar Történet” című könyvön, Nemeskürty István „Magyar Századok” című könyvén, László Gyula „Régészeti tanulmányok” című forrásgyűjteményén. Végül is szubjektívitasunkat legyőzve összeállt az 1100 éves magyar történelem kiemelkedő eseményeit és személyiségeit megörökítő körkép vázlata.

Elfogultság nélkül nem lennének képesek a körkép művészeti méltatására, bírálatára, minősítésére. Megteszik ezt a műkritikusok, a tárlatlátogató közönség, és legfőképp az „idő”. Viszont nem kívánom véka alá rejteni azokat a célokat, amelyek a körkép megvalósításához vezettek. Első célom ifjúságunk történelmi ismereteit vizuálisan is bővíteni, a krónikával felfrissíteni és az

érdeklődését a látvány által a képzőművészetek, azon belül is a festészet iránt felkelteni. Második célként tűztem ki a hévízi gyógyfürdőt felkereső honi és külhoni magyar honfitársaimban felidézni korábbi történelmi ismereteiket és a körkép látványával erősíteni magyarság – tudatukat. Harmadik célként fogalmaztam meg a nem magyar nemzetiségű Hévízre látogató külföldi vendégek számára át fogó látványt nyújtani a magyarság 1100 éves európai múltjáról.

Ezúton is köszönöm Buday Mihály barátomnak a kétévi együtt gondolkodást, a hosszú órákat betöltő beszélgetéseket és vitákat, az alkotással járó gyötrődést, amit ha lányegesen kisebb mértékben, magam is átéltem a „krónika” kicentizett terjedelme és sűrítménnyé zsugorítása miatt. Befejezésül mindkettőnk nevében köszönetet mondok Hévíz város polgármesterének, Papp Gábor úrnak a reprezentatív kiállítási helyszínért és a gondolat megismerésétől a mű felavatásáig nyújtott segítőkészségéért.

Reményeim szerint a „Magyar történelmi képes-krónika” körkép nemcsak Hévíz város kulturális palettáját gazdagítja, hanem a magyar kultúrkincs részévé válik.

Vass Géza

***

Magyar történelmi képes-krónika

EMESE ÁLMA

A szürrealista képszerkesztés és színvilág a valóság és a monda ötvözetének az eszköze. A főalak, Emese. A háttérben szinte megbúvik a Sámán, aki Emesének megjósolja álmában Álmos születését a Turul madár által. Szimbolikus jellegű a nyugat felé tartó vízfolyás; utalás az új hazába vándorlás eljövetelére. A baloldali főalak a megjövendölt Álmos vezér.

VÉRSZERZŐDÉS

Az alkotó merészen eltér a megszokott ábrázolástól. Párhuzamot vél felfedezni az „Utolsó vacsora” alkalmából Jézus által elhangzott mondat: „bizony, bizony mondom nektek, egyiketek elárul” és a vérszerződés aktusa között. A festményen a szövetség megpecsételése a pillanatában, az eskütétel közben nem minden tekintet néz Árpádra. A művész ezzel vizionálja a később bekövetkező pogánylázadásokat.

HONFOGLALÁS

A művész merészen eltér a már ismert „Honfoglalás” ábrázolásoktól. Az alkotás középpontjában a honfoglaló magyar népet látjuk s nem a vezéreiket. A képen csak felsejlő ló felidézi a legendát, amelyért cserébe kapta Árpád vezért, a magyarok fejedelme a zöld mezőket és a kék folyókat.

GÉZA FEJEDELEM ÉS ISTVÁN KIRÁLY

A kompozíció középpontjában Vajk, aki keresztség által István lesz. A háttérben István feje felett csak sejteni lehet a későbbi „glóriát”, vagyis Géza fejedelem vágyának és akaratának a beteljesülését. A festmény alsó harmadának vörösbe átmenő tónusa az István király és a kereszténység ellen lázadó és ezért felnégyelt Koppány vezért tragédiájára utal.

I. ANDRÁS

A festményen a művész megörökíti Vörösmarty Mihály „Endre és Béla” című versének „korona vagy kard?” jelenetét. A király Endre (András) előtt vörös szőnyegen a korona és a kard: - Válassz Öcs! – szól Bélához a báty’ a király. A háttérben látható az orrgyilkos, aki megöli Bélát, ha a koronáért nyúl. Fellelhető a képen az I. András által alapított Tihanyi apátság.

LÁSZLÓ KIRÁLY

A kép főalakja László király, akit a magyar nép egyszerűen kegyes királyként tisztelt, még életében, és akit III. Béla uralkodása idején avattak szentté. A Szent László királyról szóló számos legenda közül a festményen a „leánymentés” látható. A művész megörökítette Imre herceg, Gellért püspök és István király szentekké avatását.

IV. BÉLA

Két jelentős eseményt vizionál a festmény: a tatárjárást és az új honfoglalást. A muhi közeli síkon megvívott csatában a szekértábor mögött a védők rémülete, a szekértáboron kívül a tatár harcosok rémítő arca utal a tragédiára. Epizód a festményen IV. Béla Trau várába menekülése. A tatárjárás után kihalt tájat a hazatérő király könnye fogja körbe, szimbolizálva a haza feltámasztását és újra benépesítését. Leánya Margit kolostorba vonulása utal a Margit legendára.

AZ ANJOUK: RÓBERT KÁROLY ÉS NAGY LAJOS

Nagy Lajos koronáján látható az anjouk jelképe, a liliom. Fellelhető Toldi Miklós alakja az irodalomból ismert rúddal. Az ellenségeskedő bátyot a művész páncélban ábrázolja. Valójában Toldi Miklós tűnt ki vitézségével Nagy Lajos itáliai hadjárataiban. A király hűségét és vitézségét elismerve több vármegye főispánságával is megbízta Toldi Miklóst. Lajos király veretett először aranypénzt. Az érmére példaképe, Nagy Sándor képmását verette. A párhuzam utal Lajos király Lajos király nagyságára s arra, hogy birodalma határait három tenger mosta.

HUNYADI JÁNOS

Két főalak néz „farkasszemet”: a török szultán és Hunyadi János: a Nándorfehérvárt kitartóan védő és az elszántan ostromló hadvezérek. Látjuk a Kapisztrán János kereszties hadaihoz tartozó sajkákat és harcosait, akik meglepve a török hajóhadat meglékeltek és elsüllyesztették. A harang jelképezi a Nándorfehérvár visszavívásának emlékére napjainkban is minden délben zengő harangszót.

HUNYADI MÁTYÁS

Mátyás király portréja világos effektusú sántónusban látható. A sok fény a reneszánsz pompa kifejezője. A festmény két szélén a művész két szín effektust ütköztet: a baloldali sötét tónus a középkort, a jobboldali világos színek az újkort jelzik. Mátyás portréja mellett felesége Beatrix tűnik elő s a háttérben már más szférában tekint alá első felesége Podjebrád Katalin, Mátyás király első felesége, aki iránt szeretete haláláig elkísérte. Fellelhető Mátyás királlyá választása a Duna jegén és az ellenség rettegte „Fekete sereg”, a reneszánsz kultúra művelői: Janus Pannonius, Vitéz János, a Mátyás kori reneszánsz kultúra hírnökei és dokumentumai, a Corvinák.

1526 MOHÁCS TÖRÖK VILÁG MAGYARORSZÁGON

A tabló 150 év eseményeit sűríti össze: a mohácsi csatavesztést, hol II. Lajos lelte halálát a megáradt Csele patakban, Zrínyi kirohanását Szigetvárból, Dobó István és Bornemissza Gergely diadalát Eger vára védelmében s Buda visszavívását Lotaringiai Károly vezérletével és vitéz magyar Hajduk részvételével. Szimbolikus emblémája Hungária és a kereszténység megmentésének egy szép női arc vörös fényben; ami utalás a Művész mottójára: a tűzben újjászülető Magyarországra.

II. RÁKÓCZI FERENC

A festmény bal felső sarkában a hányattatott sorsú ifjú Rákóczi Ferenc tűnik elő látomásaival, anyjával, Zrínyi Ilonával és mostoha apjával, Thököly Imrével. A középpontban az évtizedig tartó Rákóczi felkelés kuruc és labanc résztvevőin a hangsúly. A nép által várt csoda elmarad a II. Rákóczi Ferenc „börtöne” Rodostó lesz.

MÁRIA TERÉZIA

A tabló Magyarország felemelkedésének közel félévszázados története: középpontban a magyar nemesség, amikor közfelkiáltással: életünket és vérünket királyunkért, megvédi Mária Terézia trónját. Felvillan a képben Kempelen Farkas, Mária Terézia főtanácsosa jelképével a sakkozó géppel. Látható a magyar nemesi ifjából szervezett királyi testőrség, ami céljában nyelveket tudó, művelt, a kor gazdasági ismereteit elsajátító, Magyarországra visszatérő nemzedék-képzés.

GRÓF SZÉCHENYI ISTVÁN

A tabló bal sarkának fókuszába az ifjú gróf Széchenyi Istvánt állítja a művész. Kürtös cilinderrel a fején, amellyel beutazta Európát: látni, tanulni, megismerni. A középpontban az alkotó Széchenyi ismert alakja tűnik fel, míg a kompozíció zárójeleneteként a döblingi „foglyot” látjuk. Halálának körülményei: gyilkosság? Öngyilkosság? Mindmáig rejtély. Epizódok a festményen alkotásai, irodalmi művei.

KOSSUTH LAJOS

A kép baloldalán a börtönablak nemcsak Kossuth bebörtönzésére, hanem a szabadságtól megfosztott magyar népre is utal. Fókuszban Petőfi és Kossuth, mindmáig a szabadság jelképei a magyar nemzetnek. Feltűnnek a festményen a csatateret s a festő önvallomása szerint néhány számára szabadság szeretetből példaképül szolgáló személyiség: Táncsics Mihály, Bem apó, és Görgey tábornok. A kép lezárásaként látjuk a tizenhárom bitófát, a szabadságharc hőseinek vesztőhelyét.

DEÁK FERENC

A kép középpontjában a hagyományosan ábrázolt Deák Ferenc portréját látjuk. A császár felé a magyar nép követeléseit tartalmazó feliratra a *Juszticia* utal. A kép baloldalán látható égisz fa gyökereinél a kard és a címer, végül a fa koronáján a zöld falevelek a 48-as szabadságharc az 1867. évi kiegyezésig eltelt idő küzdelmeit és eredményét szimbolizálják. A festő Zichy Mihály előtt is tiszteleg, aki megörökítette festményen Erzsébet királynét amint Deák Ferenc ravatalát megkoszorúzza és letérdepelve imádkozik.

2015